

Sygn. akt I ACa 637/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 marca 2018 roku

Sąd Apelacyjny w Szczecinie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSA Ryszard Iwankiewicz (spr.)
Sędziowie:	SA Danuta Jezierska SA Agnieszka Sołtyka
Protokolant:	sekr. sądowy Marta Osińska

po rozpoznaniu w dniu 14 marca 2018 roku na rozprawie w Szczecinie

sprawy z powództwa K. K. (1), S. K. (1) i B. G.

przeciwko E. J.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie

z dnia 30 maja 2017 roku, sygn. akt I C 840/15

I. zmienia zaskarżony wyrok w punktach 1 i 2 w ten sposób, że:

1. zasądza od pozwanej E. J. na rzecz powoda S. K. (1) kwotę 48.875 zł (czterdzieści osiem tysięcy osiemset siedemdziesiąt pięć złotych), płatną w dwóch ratach: pierwsza w kwocie 3.062 (trzy tysiące sześćdziesiąt dwa) złote w terminie 7 dni od uprawomocnienia się wyroku, druga w kwocie 45.813 (czterdzieści pięć tysięcy osiemset trzynaście) złotych w terminie do 31 maja 2018 roku, z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w razie płatności którejkolwiek z rat, oddalając powództwo w pozostałej części,

2. zasądza od pozwanej E. J. na rzecz powódki B. G. kwotę 71.875 (siedemdziesiąt jeden tysięcy osiemset siedemdziesiąt pięć złotych) płatną w dwóch ratach: pierwsza w kwocie 3.062 (trzy tysiące sześćdziesiąt dwa) złote w terminie 7 dni od uprawomocnienia się wyroku, druga w kwocie 68.813 (sześćdziesiąt osiem tysięcy osiemset trzynaście) złotych w terminie do 31 maja 2018 roku, z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w razie płatności którejkolwiek z rat, oddalając powództwo w pozostałej części;

II. oddala apelację w pozostałym zakresie;

III. zasądza od pozwanej na rzecz powoda S. K. (1) kwotę 4.050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym;

IV. zasądza od pozwanej na rzecz powódki E. G. kwotę 4.050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym;

V. nie obciąża stron nieuiszczonymi kosztami sądowymi.

Danuta Jezierska Ryszard Iwankiewicz Agnieszka Sołtyka

Sygn. akt I ACa 637/17

UZASADNIENIE

Powodowie K. K. (1), S. K. (1) i B. G. w pozwie przeciwko E. J. wnieśli o zasądzenie od pozwanej na rzecz:

1. K. K. (1) kwoty 100.834 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 31 marca 2014 r. do dnia zapłaty;
2. B. G. kwoty 100.834 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 31 marca 2014 r. do dnia zapłaty;
3. S. K. (1) kwoty 76.000 zł

wraz z ustawowymi odsetkami od wskazanych kwot od 31 marca 2014 r. do dnia zapłaty, tytułem należnego im zachowku. Nadto, powodowie wnieśli o zasądzenie od pozwanej na rzecz każdego z powodów zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych oraz kosztów opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.

Pozwana E. J. w odpowiedzi na pozew wniosła o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powodów na swą rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 30 maja 2017 roku Sąd Okręgowy w Szczecinie zasądził od E. J. na rzecz S. K. (1) kwotę 53.062,50 zł, płatną w dwóch ratach: pierwsza w kwocie 3.062,50 zł w terminie 7 dni od uprawomocnienia się wyroku, druga w kwocie 50.000 zł w terminie do 31 maja 2018 roku, z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w razie płatności którejkolwiek z rat (pkt 1), zasądził od E. J. na rzecz B. G. kwotę 76.062,50 zł płatną w dwóch ratach: pierwsza w kwocie 3.062,50 zł w terminie 7 dni od uprawomocnienia się wyroku, druga w kwocie 73.000 zł w terminie do 31 maja 2018 roku, z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w razie płatności którejkolwiek z rat (pkt 2), w pozostałym zakresie powództwo S. K. (1) i B. G. oddalił (pkt 3), w całości oddalił powództwo K. K. (1) (pkt 4), koszty zastępstwa procesowego wzajemnie zniósł (pkt 5), zasądził od pozwanej E. J. na rzecz S. K. (1) kwotę 1.000zł , a na rzecz B. G. kwotę 3 804 zł tytułem zwrotu wydatków w sprawie (pkt 6), nakazał pobrać od pozwanej E. J. kwotę 333,33 zł tytułem wydatków tymczasowo pokrytych przez Skarb Państwa Sąd Okręgowy w Szczecinie oraz kwotę 1 654 zł tytułem nieuiszczonego wpisu od pozwu (pkt 7), nakazał pobrać od powoda S. K. (1), z zasądzzonego roszczenia: 1.055,33 zł tytułem nieuiszczonych wydatków w sprawie tymczasowo pokrytych przez Skarb Państwa Sąd Okręgowy w Szczecinie oraz tytułem nieuiszczonego wpisu od pozwu 1 147 zł (pkt 8) oraz odstąpił od obciążania powoda K. K. (1) kosztami sądowymi należnymi Skarbowi Państwa (pkt 9).

Sąd Okręgowy ustalił, że w okresie od 1977 – do 1993 r. powódka B. G. zamieszkiwała ze spadkodawczynią S. K. (2). W tym czasie przeprowadzony został remont dwóch pokoi oraz łazienki, z których korzystała B. G. i rodzina, to jest mąż i córki.

W dniu 30 czerwca 1992 r. S. K. (2) darowała na rzecz K. K. (1):

- udział na zasadzie wspólności małżeńskiej majątkowej do 12/40 części nieruchomości zabudowanej położonej we wsi Z., gmina T., województwo (...), stanowiącej działkę (...) o powierzchni 0,33 ha, dla której Sąd Rejonowy w S. prowadził księgę wieczystą nr KW nr (...);
- udział na zasadzie wspólności małżeńskiej majątkowej w nieruchomości opisanej w księdze wieczystej nr (...) niezabudowanej nieruchomości rolnej położonej we wsi Z., gmina T., stanowiącej działkę nr (...) o powierzchni 0,23 ha, którą następnie odłączono z księgi wieczystej KW nr (...) i dołączono ją do księgi wieczystej KW (...);
- niezabudowaną nieruchomość rolną położoną we wsi Z., gmina T., stanowiącą działki (...) o powierzchni 9,05 ha, dla której Sąd Rejonowy w S. prowadzi księgę wieczystą KW nr (...).

W dalszej kolejności ustalono, że powód K. K. (1) około 1999 r., przed odwołaniem darowizny przez matkę, sprzedał działkę położoną we wsi Z., gmina T., oznaczoną numerem ewidencyjnym (...) o powierzchni 3,50 ha, którą następnie odłączono z księgi wieczystej KW nr (...) i przeniesiono do księgi wieczystej KW (...). Wyrokiem z dnia 14 listopada 2001 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie I Wydział Cywilny (sygn. akt I C 30/00) nakazał K. K. (1) złożyć oświadczenie o przeniesieniu na rzecz S. K. (2) własności nieruchomości rolnej o powierzchni 9,5 ha, dla której Sąd Rejonowy w S. prowadzi księgę wieczystą KW (...).

Z ustaleń dokonanych przez Sąd I instancji wynika, że wartość rynkowa części nieruchomości zabudowanej - działki nr (...) użytkowanej w ramach udziału 12/40 części położonej w miejscowości Z., gmina K., według stanu na dzień 30 czerwca 1992 r. i cen aktualnych wynosi 67.000 zł, w tym wartość rynkowa gruntu działki nr (...) obrębu Z. w udziale 12/40 części - 21.000 zł. Wartość rynkowa nieruchomości rolnej - działki niezabudowanej nr (...) położonej w miejscowości Z., gmina K., według stanu na dzień 30 czerwca 1992 r. i cen aktualnych wynosi natomiast 128.400 zł. Powód K. K. (1) pozostaje właścicielem tych nieruchomości. Łączna wartość rynkowa nieruchomości będących przedmiotem darowizny z dnia 30 czerwca 1992 r., a których własność nie powróciła do spadkodawczyni, wynosi 195.400 zł.

Ustalono, że w dniu 8 października 2001 r. S. i E. małż. K. nabyli od Gminy K. zabudowaną działkę numer (...) o powierzchni 306 m², położoną w Załężu, gmina K., dla której nie była prowadzona księga wieczysta. Cena sprzedaży nieruchomości wynosiła 1.150 zł.

Z ustaleń Sądu I instancji wynika, że S. K. (2) wraz z mężem rozważała sposób podziału swego majątku między czworo dzieci. Propozycje podziału majątku stały się zarzewiem sporu rodzinnego.

Sąd I instancji ustalił, że w dniu 14 maja 2004 r. S. K. (2) darowała E. J.:

- udział do 12/15 części położonej we wsi Z., gminy K., województwo (...) zabudowanej nieruchomości rolnej stanowiącej działki numer (...) o powierzchni 300 m², dla której Sąd Rejonowy w Stargardzie Szczecińskim Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych w P. prowadzi księgę wieczystą KW Nr (...).
- położoną we wsi Z., gminy K., województwo (...) niezabudowanej nieruchomości rolnej stanowiącej działki numer (...) o powierzchni 5,78 ha, dla której Sąd Rejonowy w Stargardzie Szczecińskim Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych w P. prowadzi księgę wieczystą KW Nr (...).

Obdarowana pozwana E. J. zobowiązała się dostarczyć darczyńcy do bezpłatnego i dożywotniego korzystania dwa pokoje, położone na parterze ww. budynku mieszkalnego od strony podwórza wraz z używalnością wspólnej kuchni i łazienki. Nadto strony postanowiły, że po śmierci uprawnionej prawo do bezpłatnego i dożywotniego zamieszkiwania w dwóch pokojach przysługiwało będzie powodowi i bratu pozwanej S. K. (1), synowi E. i S. rodziców E. J.. Wartość rynkowa służebności osobistej przysługującej S. K. (1) wynosi 23 000 zł.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 4 września 2008 r. Skarb Państwa reprezentowany przez Starostę (...) sprzedał E. J. udział wynoszący 1/5 części w prawie własności nieruchomości stanowiącej zabudowaną działkę gruntu nr (...)

o obszarze 0,02 ha, objętym księgą wieczystą KW nr (...) położoną w obrębie ewidencyjnym nr 12 miejscowość Z., gmina K., powiat (...), województwo (...) – pod warunkiem, że Agencja Nieruchomości Rolnych nie skorzysta z przysługującego jej prawa pierwokupu. Sprzedaż została dokonana za cenę 4.600 zł. 2 grudnia 2008 r. strony zawarły umowę o skutku rzeczowym. Pozwana po uzyskaniu darowizny od S. K. (2), doprowadziła do wydzielenia działki gruntu.

W dalszej kolejności ustalono, że w dniu 16 czerwca 2009 r. E. J. sprzedała P. M. i P. małżonkom S. niezabudowaną działkę gruntu o powierzchni 0,2328 ha, położoną w obrębie (...) Z., miejscowość Z., gmina K., powiat (...), województwo (...), objętą księgą wieczystą (...) za cenę 40 000 zł. Uzyskane w ten sposób środki finansowe posłużyły remontowi budynków znajdujących się na nieruchomości. Po remoncie przeprowadzonym ze środków pochodzących ze sprzedaży ww. działki gruntu, w ocenie pozwanej, nieruchomość warta jest 499.000 zł.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 15 stycznia 2014 r. Sąd Rejonowy w Stargardzie Szczecińskim w sprawie z wniosku B. G. z udziałem E. J., S. K. (1), K. K. (1) o stwierdzenie nabycia spadku po S. K. (2) stwierdził, że spadek po S. K. (2), zmarłej (...) r. na podstawie ustawy nabyli w udziałach po 1/4: córki B. G. i E. J. oraz synowie S. K. (1) i K. K. (1).

Ustalono, że dochody powódki wynosiły około 1 000 zł miesięcznie. S. K. (2) miała nieruchomość o powierzchni 0,036 ha położoną w obrębie ewidencyjnym (...) Z., o szacunkowej wartości 10.000 zł. Działka ta zlokalizowana jest między innymi nieruchomościami stanowiącymi w przeszłości własność S. K. (2), a obecnie pozwanej E. J.. Na wskazanej działce znajduje się budynek gospodarczy przeznaczony do rozbiórki pomniejszający wartość nieruchomości. Nieruchomość ta objęta wspólnością ustawową S. K. (2) oraz jej męża w wyniku działu spadku przypadła K. K. (1) z obowiązkiem spłaty na rzecz pozwanej oraz bez obowiązku spłaty na rzecz powodów.

W dniu 20 lutego 2014 r. wysłane zostało do pozwanej pismo sporządzone w imieniu powodów z żądaniem zapłaty tytułem zachowku określonych kwot na rzecz powodów.

W skład nieruchomości zabudowanej położonej we wsi Z. (nr posesji (...)), użytkowanej w ramach udziału 12/40 części wchodzi:

- grunt zabudowany oznaczony numerem działki (...) o powierzchni 0,3300 ha,
- budynek mieszkalny jednorodzinny oznaczony numerem posesji (...) o powierzchni zabudowy 106,0 m² i powierzchni użytkowej 76,26 m²,
- budynki gospodarcze stanowiące jedną całość o łącznej powierzchni zabudowy 52,0 m² (na podstawie mapy ewidencyjnej 4 budynki).

W skład nieruchomości zabudowanej położonej we wsi Z. (nr posesji (...)), użytkowanej w ramach udziału 12/15 części wchodzi:

- grunt zabudowany oznaczony numerem działki (...) o powierzchni 0,0200 ha, na którym znajduje się budynek mieszkalny jednorodzinny o powierzchni zabudowy 200,0 m² o łącznej powierzchni użytkowej 169,42 m²,
- grunt niezabudowany oznaczony numerem działki (...) o powierzchni 0,0100 ha.

W skład nieruchomości rolnych wchodzi:

- grunt niezabudowany oznaczony numerem działki (...) o powierzchni 0,2300 ha,
- grunt niezabudowany oznaczony numerem działki (...) o powierzchni 0,5500 ha,

- grunt zabudowany oznaczony numerem działki (...) (obecnie działki nr (...)) o powierzchni 1,2228 ha, na którym znajdują się trzy budynki gospodarcze o łącznej powierzchni zabudowy 278,0 m²,
- grunt niezabudowany oznaczony numerem działki (...) o powierzchni 3,5000 ha,
- grunt niezabudowany oznaczony numerem działki (...) o powierzchni 3,7800 ha.

Sąd Okręgowy ustalił, że właścicielem udziału 12/40 części w działce nr (...) oraz właścicielem działek nr (...) (na podstawie umowy darowizny - akt notarialny z dnia 30.06.1992 r.) był K. K. (1). K. K. (1) pozostał właścicielem 12/40 części w działce nr (...) oraz właścicielem działki nr (...). Właścicielem udziału 12/15 części w działkach nr (...) oraz właścicielem działek nr (...) (na podstawie umowy darowizny - akt notarialny z dnia 14.05.2004 r.) jest E. J.. Działka nr (...) została podzielona na działki nr (...), a następnie działkę nr (...) podzielono na działki nr (...), które obecnie stanowią własność osób niezwiązanych z niniejszym postępowaniem sądowym. Wskazane nieruchomości zabudowane i niezabudowane posiadają urządzone księgi wieczyste: (...), (...), (...), (...), (...) prowadzone przez Sąd Rejonowy w S. - VI Zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych z siedzibą w P..

Sąd Okręgowy ustalił, że wartość rynkowa części nieruchomości rolnej - działki niezabudowanej nr (...) położonej w miejscowości Z., gmina K., według stanu na dzień 14 maja 2004 r. i cen aktualnych wynosi 8 700 zł. W dalszej kolejności ustalono, że wartość rynkowa części nieruchomości rolnej - działki niezabudowanej nr (...) położonej w miejscowości Z., gmina K., według stanu na dzień 14 maja 2004 r. i cen aktualnych wynosi 20.500 zł. Sąd Okręgowy ustalił również, że wartość rynkowa części nieruchomości rolnej - dawnej działki nr (...) położonej w miejscowości Z., gmina K., według stanu na dzień 14 maja 2004 r. i cen aktualnych wynosi 132.800 zł w tym:

- wartość rynkowa części zabudowanej budynkami gospodarczymi wraz z przyległym terenem – 57 600 zł
- wartość rynkowa potencjalnego gruntu budowlanego (obecne działki nr (...)) – 46 600 zł,
- wartość rynkowa gruntu rolnego (obecna część działki nr (...)) – 28 600 zł

Ustalono, że wartość rynkowa części nieruchomości zabudowanej - działki nr (...) położonej w miejscowości Z., gmina K., według stanu na dzień 14 maja 2004 r. i cen z dnia wyceny, w udziale 12/15 części, z uwzględnieniem służebności osobistej - 121.600 zł - 23.000 zł co daje 98.600 zł w tym wartość rynkowa gruntu działki nr (...) obrębu Z. w udziale 12/15 części 3.500 zł Wartość rynkowa części nieruchomości zabudowanej - działki niezabudowanej nr (...) położonej w miejscowości Z., gmina K., według stanu na dzień 14 maja 2004 r. i cen aktualnych, w udziale 12/15 części to 1.700 zł Wartość rynkowa nieruchomości rolnej - działki niezabudowanej nr (...) położonej w miejscowości Z., gmina K., według stanu na dzień 14 maja 2004 r. i cen aktualnych to 150.800 zł

Sąd Okręgowy ustalił, że łączna wartość rynkowa nieruchomości będących przedmiotem darowizny z dnia 14 maja 2004 r. to 413.100 zł.

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo oparte o treść normy art. 991 k.c. okazało się częściowo uzasadnione. Kluczowe dla niniejszej sprawy było ustalenie wartości darowizny otrzymanej przez pozwaną oraz ustalenie czy wartość darowizny, jakie dostali od spadkodawcy S. K. (2) powodowie K. K. (1), S. K. (1) i B. G. oraz spadku jest co najmniej równa należnemu im zachowkowi.

W niniejszej sprawie niespornym było, że powodowie byli osobami najbliższymi spadkodawcy po S. K. (2) – jej dziećmi, wobec czego stosownie do art. 991 § 1 k.c. są uprawnieni do zachowku. Niespornym był również fakt braku wydziedziczenia powodów przez S. K. (2) (art. 1008 k.c.).

Po cofnięciu darowizny K. K. (1) pozostał właścicielem następujących nieruchomości: działki nr (...) w udziale 12/40 położonej w miejscowości Z., gmina K., której wartość według stanu na dzień 30 czerwca 1992 r. (data darowizny), wynosi 67 000 zł, w tym wartość rynkowa gruntu działki nr (...) obrębu Z. w udziale 12/40 to 21 000 zł. Powód K.

K. (1) zbył własność działki nr (...) położonej w miejscowości Z., gmina K., która według stanu na dzień 30 czerwca 1992 r. i ceny aktualnych jest warta 128 400 zł. Ł. wartość rynkowa nieruchomości będących przedmiotem darowizny z 30 czerwca 1992 r. aktualnie wynosi 195 400 zł.

Sąd Okręgowy wskazał, że pozwana twierdziła, że powód otrzymał od matki, najprawdopodobniej w 1989 r., darowiznę w kwocie 300 000 000 zł sprzed denominacji; nadto S. K. (2) w latach 1993-2007 utrzymywała powoda. Sąd I instancji zważył, że powódka nie przedstawiła środków dowodowych których treść choćby uprawdopodobniła dokonanie wskazanej darowizny. Pozwana próbowała dowieść prawdziwości swego twierdzenia za pomocą dowodu z przesłuchania siebie samej w charakterze strony oraz świadków swego męża, córki, partnera córki i kuzynki. Pozwana twierdziła również, że w latach 1993 – 2007 spadkodawczyni ponosiła koszty utrzymania powoda, przeznaczając na ten cel miesięcznie po 500 zł. Twierdzenie to nie zostało udowodnione. Okoliczność pomocy K. K. (1) przez S. K. (2) uprawdopodobnia fakt pozostawiania powoda bez pracy zarobkowej. Zauważono jednak, że dochody S. K. (2) i jej męża, kiedy jeszcze żył były niskie, a spadkodawczyni ponosiła koszty leczenia i utrzymania nieruchomości. W tej sytuacji trudno uznać, aby możliwa była systematyczna pomoc K. K. (1) w kwocie po 500 zł miesięcznie.

W dalszej kolejności wskazano, że B. G. w ocenie powódki miała otrzymać darowizny od spadkodawczyni S. K. (2) w łącznej kwocie 106.000 zł. Na wskazaną kwotę składać by się miało 96 000 zł z tytułu 1/2 zwiększonych kosztów utrzymania domu ponoszonych przez spadkodawczynię i jej męża oraz z tytułu opieki nad dziećmi powódki. Czas wspólnego zamieszkiwania powódki i jej rodziny z rodzicami jest bezsporny. Bezsporny był również fakt, że przeprowadzony została remont dwóch pokoi i łazienki, z których korzystała powódka B. G.. Sporem objęte były fakty wyłącznego ponoszenia przez S. K. (2) i jej męża wydatków związanych z utrzymaniem domu i remontem pomieszczeń. W ocenie Sądu I instancji pozwana nie wykazała aby w ww. okresie jedynie S. K. (2) i jej mąż ponosili wydatki związane z utrzymaniem domu i remontem. Pozwana próbowała dowieść prawdziwości swego twierdzenia za pomocą dowodu z przesłuchania siebie samej w charakterze strony oraz świadków - swego męża, córki, partnera córki i kuzynki. Również powód K. K. (1) wskazywał na fakt, ponoszenia przez S. K. (2) i jej męża kosztów utrzymania domu w okresie wspólnego zamieszkiwania z B. G.. Pozwana nie przedstawiła jednak jakichkolwiek dowodów z dokumentów, które w sposób obiektywny wskazałyby na wysokość kosztów utrzymania domu, choćby w jednym roku. Pozwana nie próbowała nawet dowodzić wartości czynszu, jaki ewentualnie należałby się spadkodawcy od B. G. za udostępnione jej pomieszczenia mieszkalne (dwa pokoje i łazienkę). Kwota 500 zł jest w istocie niemożliwym do zweryfikowania wynikiem szacowania przez powódkę kosztów utrzymania nieruchomości. Również próba wyceny wartości opieki sprawowanej przez dziadków nad wnukami i doliczenia kwoty z tym związanej, nie powiodła się pozwanej, albowiem pozwana nie wykazała istnienia umowy między powódką a spadkodawczynią.

Sąd Okręgowy zważył, iż na rzecz powoda S. K. (1) ustanowiona została służebność osobista mieszkania obciążająca budynek na działce nr (...). W konsekwencji uznać należało, że wartość darowizny uczynionej na rzecz pozwanej podlega pomniejszeniu o 23 000 zł. Oznacza to, że od wartości działki nr (...), to jest 121 600 zł należało odjąć 23 000 zł, co daje 98 600 zł.

Sąd Okręgowy wskazał, że o wysokości zachowku decydują dwa czynniki: kwalifikacje osobiste uprawnionego (jego małoletniość lub trwała niezdolność do pracy) oraz wartość udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym. Powodowie K. K. (1) i B. G. żądali zasądzenia zachowku w wysokości odpowiedniej dla osób trwale niezdolnych do pracy to jest 2/3 udziału spadkowego, a S. K. (1) - 1/2 wartości udziału spadkowego. Sąd I instancji ustalił w toku przesłuchania powodów, że wiek w dacie otwarcia spadku nie czynił ich osobami trwale niezdolnymi do pracy, wobec czego uznał, że wszyscy powodowie byli uprawnieni do zachowku w 1/2 części udziału spadkowego.

Do masy spadkowej wchodziły nieruchomości wymienione w umowie darowizny z 14 maja 2004 r. oraz działka gruntu nr (...) Z. o powierzchni 0,0306 ha o szacunkowej wartości 10.000 zł. Wskazana nieruchomość objęta wspólnością ustawową S. K. (2) oraz jej męża w wyniku działu spadku przypadła K. K. (1) z obowiązkiem spłaty na rzecz pozwanej oraz bez obowiązku spłaty na rzecz powodów. Z tej przyczyny ten ostatni składnik nie podlegał rozliczeniu.

Sąd Okręgowy nie zgodził się z pozwaną, że w związku ze sprzedażą za 40 000 zł działki nr (...) położonej w miejscowości Z., gmina K. na 4 lata przed otwarciem spadku – wskazana nieruchomości nie powinna być zaliczana na schedę spadkową. Nie dał również wiary twierdzeniom pozwanej, jakoby pozostawała w usprawiedliwionej świadomości uzyskania przez powodów zachowku ewentualnie zrzeczenia się roszczeń do darowanego pozwanej majątku, mogących również mieć wpływ na roszczenie o zachówek. Pozwana nie wykazała, że powodowie w jakikolwiek sposób oświadczyli, że zrzekają się prawa do zachowku. Sąd I instancji stwierdził, że kwota 40 000 zł została przeznaczona na remonty budynków znajdujących się na darowanych nieruchomościach. W konsekwencji wbrew temu co twierdzi pozwana, kwota ta nie została zużyta, tak że nie jest już powódka wzbogacona, lecz kwota ta została zainwestowana w nieruchomości budynkowe, podnosząc ich wartość przed otwarciem spadku, a tym bardziej przed datą orzekania.

Sąd Okręgowy wskazał, że przekonujące jest stanowisko wskazujące jako właściwą dla oceny wartości spadku chwilę orzekania. Sąd przeprowadził dowód z opinii biegłego sądowego – rzeczoznawcy majątkowego Z. W., który ustalił wartość wszystkich nieruchomości darowanych pozwanej na podstawie umowy z 14 maja 2004 r. oraz wartość tych które pozostały we władaniu powoda K. K. (1) po odwołaniu darowizny, jak również wartość służebności i niekwestionowanej wartości nieruchomości – działki nr (...) w obrębie ewidencyjnym Z., 10 000 zł.

Sąd Okręgowy wskazał, że dla obliczenia zachowku należy ułamek określający udział spadkowy, stanowiący podstawę do obliczenia zachowku przemnożyć przez $\frac{2}{3}$ lub $\frac{1}{2}$, a uzyskany zaś w ten sposób ułamek pomnożyć przez wartość substratu zachowku. W niniejszej sprawie nie występowali spadkobiercy niegodni lub tacy co spadek odrzucili (art. 992 k.c.). Stosownie do postanowień art. 993 i 994 k.c. Sąd zobowiązany był brać pod uwagę w niniejszej sprawie wszystkie twierdzenia pozwanej o darowiznach jakie otrzymali powodowie od spadkodawcy S. K. (2), których wartość ustalono według cen z chwili ustalania zachowku (art. 995 § 1 k.c.), tj. z daty otwarcia spadku.

Na podstawie dowodów zgromadzonych w niniejszej sprawie i niekwestionowanych twierdzeń stron Sąd ustalił, że:

- powód K. K. (1) otrzymał od spadkodawcy darowiznę o łącznej wartości 195 400 zł oraz spadek o wartości 10 000 zł z obowiązkiem spłaty na rzecz pozwanej 2 500 zł, przy czym spadek został rozliczony między spadkobiercami,
- powód S. K. (1) otrzymał służebność o wartości 23 000 zł;
- powódka B. G. nie otrzymała przysporzenia majątkowego, które mogło być zaliczone na poczet zachowku.

Wartość substratu zachowku ustalono na kwotę 608.500 zł (413 100 - wartość darowizny dla pozwanej oraz 195 400 zł tytułem darowizny otrzymanej przez K. K. (1)). Zachówek każdego z powodów wyniósł więc 76.062,5 zł ($\frac{1}{4} * \frac{1}{2} * 608.500$).

Sąd Okręgowy zaważył, iż darowizny na rzecz K. K. (1) w całości wyczerpują zachówek i jego roszczenie winno być oddalone. Zachówek na rzecz S. K. (1) pomniejszono o kwotę 23.000 zł wartości służebności, jaką otrzymał w związku z umową darowizny, co daje 53 062,5 zł. Powódce B. G. przyznano pełny zachówek w wysokości 76 062,5 zł.

Wobec wniosku pozwanej zaakceptowanego przez powodów Sąd na podstawie art. 320 k.p.c. rozłożył spłatę należności na raty, w terminach, które umożliwią pozwanej sprzedaż kolejnych nieruchomości i rozliczenie z rodzeństwem z tytułu zachowku. Rozłożenie należności na raty zdeterminowało orzeczenie w przedmiocie odsetek ustawowych w razie opóźnienia w płatności którejkolwiek z nich, a podstawa prawną jest przepis art. 481 k.c.

Powyższe ustalenia i rozważania Sąd Okręgowy oparł na podstawie dowodów z dokumentów szczegółowo wskazanych przy stanie faktycznym, dowodu z opinii głównej i uzupełniającej biegłego sądowego rzeczoznawcy majątkowego Z. W. oraz dowodów z osobowych. Dowody z dokumentów nie były kwestionowane przez strony oraz nie budziły wątpliwości. Szczególne znaczenie miał ww. dowód z opinii biegłego. W ocenie Sądu I instancji opinia biegłego Z. W. jest w pełni przekonująca. Treść dowodów osobowych okazała się w niewielkim zakresie przydatna do czynienia ustaleń faktycznych. Pozwana za pomocą dowodów osobowych próbowała wykazać wysokość darowizn i innych

przysporzeń na rzecz powodów jakie miały miejsce wiele lat wcześniej. W ocenie Sądu I instancji tego rodzaju środek dowodowy mógłby być przydatny dla wskazanych ustaleń, w przypadku zgodnego podawania przez świadków określonych informacji. W niniejszej sprawie świadkowi zeznawali w sposób nie tylko wewnętrznie niespójny, lecz również ich zeznania nie korespondowały ze sobą. Część świadków było powiązanych z pozwaną. Z tych przyczyn dowody osobowe okazały się przydatne jedynie w takim zakresie, w jakim wskazywały one na okoliczności potwierdzone przez biegłego lub dokumenty. Wyjątkiem jest tu okoliczność stosunków rodzinnych, zwłaszcza po dokonaniu darowizny na rzecz pozwanej.

Orzekając o kosztach Sąd Okręgowy kierował się zasadą odpowiedzialności za wyniki postępowania wyrażoną w art. 98 § 1 i 3 k.p.c. Z uwagi na wynik procesu (46,50% do 53,50%) koszty wzajemnie zniesiono na podstawie art. 100 k.p.c.

Mając na uwadze sytuację zdrowotną i majątkową Sąd I instancji na podstawie art. 102 k.p.c. odstąpił od obciążania powoda K. K. (1) kosztami sądowymi, o czym orzekł jak w punkcie 9 wyroku.

Powodowie występując na drogę sądową uiszcili tytułem wpisu od pozwu: S. K. (1) 1 000 zł a B. G. 3 804 zł, wobec czego zasądzono od pozwanej na ich rzecz te kwoty w punkcie 6 wyroku. Wobec tego, że wpis od zasądzzonego roszczenia na rzecz S. K. (1) to kwota 2 654 zł, brakującą kwotę 1 654 zł pobrano od pozwanej.

W zakresie, w jakim powództwo w stosunku do S. K. (1) oddalono, obciążono tę stronę brakującym wpisem 1 147 zł, który należało pobrać na rzecz Skarbu Państwa.

Sąd Okręgowy zważył, iż łączne wydatki w sprawie wyniosły 5 110,67 zł. Pozwana winna była pokryć te wydatki w 50% tj. 2.555,33 zł. Z uwagi na wpłatę zaliczki w kwocie 1.500 zł oraz 722zł winna uiszczyć na rzecz Skarbu Państwa brakującą kwotę 333,33 zł. Brakujące wydatki w sprawie winni pokryć powodowie, przy czym B. G. tytułem zaliczki wydatkowała 1.500 zł, brakującą kwotę 1 055,33 zł należało pobrać od powoda S. K. (1).

Apelację od wyroku wniosła pozwana, zaskarżając rozstrzygnięcie Sądu I instancji w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła:

1. błąd w ustaleniach faktycznych, w zakresie mającym wpływ na treść zaskarżonego wyroku polegający na doliczeniu do substratu zachowku darowizny uczynionej na rzecz K. K. (1) w kwocie 67.000 zł (działka nr (...)) w sytuacji, gdy darowizna została dokonana przez spadkodawczynię i jej małżonka, jako współwłaścicieli działki na prawach wspólności ustawowej małżeńskiej, a w konsekwencji doliczenie do substratu zachowku podlegała połowa wartości działki, ustalonej przez biegłego na kwotę 67.000 zł, tj. 33.500 zł,
2. obrazę prawa materialnego w postaci art. 1000 § 1 k.c. w zw. z art. 409 k.c. poprzez doliczenie do substratu zachowku kwoty 40.000 zł, odpowiadającej cenie sprzedaży działki nr (...), którą pozwana zbyła przed otwarciem spadku, a środki ze sprzedaży działki zużyła w taki sposób, że w dacie otwarcia spadku nie była już wzbogacona,
3. naruszenie art. 233 § 1 k.c. przez dowolną ocenę materiału dowodowego wyrażającą się w uznaniu, że sporządzona w toku postępowania sądowego opinia biegłego z zakresu wyceny nieruchomości, w tym opinia uzupełniająca jest wyczerpująca i w sposób szczegółowy i rzeczowy odnosi się do zarzutów pozwanej, mimo że opinia jest niejasna i w żadnym zakresie nie odpowiada na zarzuty pozwanej,
4. naruszenie art. 233 § 1 k.c. poprzez dokonanie przez Sąd dowolnej oceny dowodów z osobowych źródeł dowodowych, wyrażającej się w odmówieniu wiarygodności zeznaniom świadków przesłuchanych na wniosek pozwanej, tj. męża pozwanej, jej córki, partnera córki i kuzynki, z tego powodu, że świadkowie ci byli powiązani z pozwaną, a nadto, w ocenie Sądu, świadkowie ci mieli zeznawać niespójnie i wewnętrznie sprzecznie, co nie znajduje potwierdzenia w materiale dowodowym,
5. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie dowolnej oceny dowodów, wyrażającej się w uznaniu przez Sąd, że pozwana nie dowiodła kosztów utrzymania domu spadkodawczyni w okresie, kiedy zamieszkiwała w nim powódka

B. G., w sytuacji kiedy Sąd sam wskazuje na str. 21 uzasadnienia wyroku na koszty utrzymania domu w kwocie około 5.000 zł rocznie,

6. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez nieoparte ani stanowiskiem pozwanej, ani materiałem dowodowym twierdzenie, że pozwana próbowała dowieść darowizny dokonanej przez spadkodawczynię na rzecz powoda K. K. (1), w kwocie 300.000 zł (przed denominacją) w sytuacji, w której pozwana i świadkowie rzeczywiście na taką darowiznę wskazywali, ale na rzecz powoda S. K. (1), a w konsekwencji błędną ocenę materiału dowodowego, bo odnosząca się do okoliczności, na które wskazywano w toku postępowania,

7. naruszenie art. 98 § 1 k.p.c. poprzez nieobciążenie powoda K. K. (1) kosztami postępowania poniesionymi przez pozwaną, mimo iż powód przegrał proces w całości.

Z uwagi na powyższe pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powodów na rzecz pozwanej kosztów postępowania przed Sądami obu instancji, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego, według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację powodowie wnieśli o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie od pozwanej na rzecz powodów kosztów postępowania przed Sądem II instancji, w tym kosztów zastępstwa prawnego, wedle norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja okazała się zasadna w zakresie, w jakim Sąd I instancji na skutek mylnej oceny wartości jednego ze składników masy spadkowej błędnie ustalił substrat zachowku, a w konsekwencji wysokość zachowku należnego powodom. W pozostałym zakresie Sąd Apelacyjny w całości podzielił ustalenia dokonane przez Sąd Okręgowy, jak również co do zasady ocenę prawną tych ustaleń.

Na wstępie Sąd Apelacyjny wskazuje, że rozstrzygnięcie przedmiotowej sprawy sprowadzało się do oceny zarzutów zgłoszonych przez pozwaną. Obowiązek rozpoznania sprawy w granicach apelacji (art. 378 § 1 k.p.c.), oznacza związanie sądu odwoławczego zarzutami prawa procesowego (tak Sąd Najwyższy m.in. w uchwale z dnia 31 stycznia 2008 r., sygn. akt III CZP 49/07), za wyjątkiem tego rodzaju naruszeń, które skutkują nieważnością postępowania. Nie dostrzegając ich wystąpienia w niniejszej sprawie, a nadto zasadniczo akceptując argumentację materialnoprawną Sądu I instancji, jak również poczynione przez ten Sąd ustalenia faktyczne, zadość wymogowi konstrukcyjnemu niniejszego uzasadnienia czyni odwołanie się do tej argumentacji, bez potrzeby jej powielania. Sąd odwoławczy akceptując ustalenia faktyczne poczynione w niniejszej sprawie przez Sąd Okręgowy przyjmuje je za własne i czyni podstawą swojego rozstrzygnięcia. Jak słusznie bowiem wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 września 2015 r., I UK 431/14, niepubl., zakres odpowiedniego zastosowania art. 328 § 2 k.p.c. w postępowaniu przed sądem drugiej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.) zależy od treści wydanego orzeczenia oraz, w dużym stopniu, od przebiegu postępowania apelacyjnego (np. tego, czy przed sądem apelacyjnym były przeprowadzane dowody), a także od działań procesowych podjętych przez sąd odwoławczy, dyktowanych rodzajem zarzutów apelacyjnych oraz limitowanych granicami wniosków apelacji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2005 r., IV CK 202/05). W przypadku, gdy sąd odwoławczy, oddalając apelację, orzeka na podstawie materiału zgromadzonego w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, nie musi powtarzać dokonanych już wcześniej ustaleń i ich motywów. Wystarczy stwierdzenie, że przyjmuje je za własne. Także, jeżeli sąd drugiej instancji podziela ocenę prawną, jakiej dokonał sąd pierwszej instancji, i uznaje ją za wyczerpującą, wystarczy stwierdzenie, że podziela argumentację zawartą w uzasadnieniu wyroku sądu pierwszej instancji (por. wyroki Sądu Najwyższego z 9 marca 2006 r., I CSK 147/05; z 16 lutego 2006 r., IV CK 380/05; z 8 października 1998 r., II CKN 923/97).

W pierwszej kolejności wskazać należy, że zachówek stanowi w pewnym sensie zastępczą formę dziedziczenia, ma bowiem zapewnić członkom najbliższej rodziny spadkodawcy korzyści związane ze spadkobranie. Tak więc celem instytucji zachowku jest ochrona interesów majątkowych najbliższych członków rodziny, wymienionych w art. 991 § 1 k.c. przez zapewnienie im, niezależnie od woli spadkodawcy, a nawet wbrew jego woli, roszczenia pieniężnego odpowiadającego określone w powołanym przepisie ułamkowi wartości udziału w spadku, który by

im przypadła przy dziedziczeniu ustawowym. Osoba należąca do kręgu podmiotów wymienionych w art. 991 § 1 k.c. ma bowiem prawo do uzyskania określonej korzyści ze spadku. Z art. 991 § 2 k.c. wynika, że zaspokojenie należnego osobie uprawnionej roszczenia o zachówek w pierwszej kolejności może nastąpić bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu. Dopiero w przypadku, gdy uprawniony nie uzyska równowartości zachowku w jednej z powyższych wskazanych form może kierować roszczenie o zachówek do spadkobiercy, ewentualnie przeciwko osobie obdarowanej przez spadkodawcę. W orzecznictwie jest utrwalone stanowisko, że punktem odniesienia przy obliczaniu stanu czynnego spadku dla potrzeb obliczenia wysokości należnego zachowku może być jedynie chwila otwarcia spadku będąca chwilą śmierci spadkodawcy (art. 922 § 1, art. 924 i 925 k.c.). Ustalanie składu spadku, a mianowicie różnicy między wartością stanu czynnego spadku (aktywów) i wartością stanu biernego spadku (pasywów), następuje więc co do zasady, według reguł określonych w art. 922 k.c., nie uwzględnia się jedynie zapisów i poleceń oraz oczywiście długów z tytułu zachowku (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2008 r., IV CSK 509/07, LEX nr 445279). Poczynając od uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1985 r., III CZP 75/1984 wpisanej do księgi zasad prawnych (OSNC 1985, nr 10, poz. 147), nie jest kwestionowane w orzecznictwie sądowym to, że obliczenie zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z daty orzekania o roszczeniach z tego tytułu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 .07.2012 r., I CSK 599/11, Lex nr 1218157). Obliczenie zachowku polega na ustaleniu wysokości sumy pieniężnej, jakiej uprawniony do zachowku może domagać się na podstawie art. 991 § 2 k.c. od spadkobiercy powołanego. Samą wysokość zachowku ustala się za pomocą obliczeń, które w zasadzie przebiegają w trzech etapach: najpierw ustala się udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku, potem ustala się substrat zachowku, który po przemnożeniu przez ułamek, który wyraża udział stanowiący podstawę do obliczenia zachowku daje poszukiwaną wielkość, czyli wysokość zachowku. Aby ustalić substrat zachowku należy przede wszystkim określić tzw. czystą wartość spadku. Czysta wartość spadku stanowi różnicę między wartością stanu czynnego spadku, a wartością stanu biernego spadku. Stosownie do art. 993 k.c. do spadku dolicza się darowizny dokonane przez spadkodawcę, z zastrzeżeniami wynikającymi z art. 994 k.c.

Oznacza to, że w sytuacji gdy Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił udział spadkowy stanowiący podstawę dla obliczenia zachowku należnego powodom pierwszorzędne znaczenie miało ustalenie wartości stanu czynnego spadku i dokonanych darowizn. By to uczynić należało zestawzić wszystkie należące do spadku prawa oraz uwzględniane do obliczenia substratu zachowku darowizny, konieczne więc było ustalenie wartości wszystkich tych prawa, według stanu z daty otwarcia spadku i cen z chwili orzekania o zachowku.

W okolicznościach niniejszej sprawy do obliczenia substratu zachowku należało wziąć pod uwagę darowizny dokonane przez spadkodawczynię S. K. (2) na rzecz E. J. oraz K. K. (1), w zakresie, w jakim składniki majątku w wyniku odwołania darowizny nie stały się ponownie własnością spadkodawczyni. Wartość ww. darowizn została określona łączną kwotą 608.500 zł (413.100 zł - wartość darowizny dla pozwanej, 195.400 zł wartość darowizny dla K. K. (1)). Zasadny okazał się zarzut pozwanej w zakresie określenia wartości udziału spadkodawczyni w działce numer (...). Umową z dnia 30 czerwca 1992 r. S. K. (2) darowała na rzecz K. K. (1) udział na zasadzie wspólności małżeńskiej majątkowej do 12/40 części nieruchomości, a zatem spadkodawczyni mogła darować powodowi jedynie udział do 6/40 części. Ze sporządzonych opinii biegłego wynika natomiast, że na kwotę 67.000 zł określono udział do 12/40 części w nieruchomości nr 11 (k. 243). Od substratu zachowku należało więc odjąć połowę wartości udziału w działce nr (...), tj., kwotę 33.500 zł i określić substrat zachowku na kwotę 575.000 zł.

Tym samym wartość zachowku należnego powodom wyniosła po 71.875 zł na rzecz każdego z nich (1/2x1/4x575.000). Przy tym uwzględnić należało, że prawo K. K. (1) do należnego mu zachowku zostało zrealizowane w formie darowizn dokonanych przez spadkobierczynię o wartości przekraczającej wysokość przysługującego mu zachowku, nawet przy uwzględnieniu okoliczności, że wartość darowanego powodowi udziału w działce nr (...) wynosi 33.500 zł. Z kolei roszczenie o zachówek S. K. (1) zostało w części zaspokojone poprzez ustanowienie na jego rzecz służebności o wartości 23.000 zł, zatem od należnego mu zachowku odjąć należało tę kwotę i zasądzić na jego rzecz kwotę 48.875 zł. Roszczenie powódki B. G. w żadnym zakresie nie zostało natomiast zaspokojone, a zatem na jej rzecz zasądzić należało kwotę 71.875 zł. Rozstrzygnięcie Sądu I instancji wymagało korekty jedynie w powyższym zakresie.

W pozostałej części zarzuty apelacji okazały się chybione.

Zaznaczyć należy w tym miejscu, że podstawowym warunkiem wydania prawidłowego orzeczenia w sprawie jest zgromadzenie w całości materiału dowodowego niezbędnego dla rozstrzygnięcia istoty sprawy oraz dokonanie jego oceny zgodnie z wymogami określonymi w art. 233 § 1 k.p.c. Przepis ten wyraża zasadę swobodnej oceny dowodów, zgodnie z którą Sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie „wszechstronnego rozważenia zebranego materiału” a zatem, jak podkreśla się w orzecznictwie, z uwzględnieniem wszystkich dowodów przeprowadzonych w postępowaniu, jak również wszelkich okoliczności towarzyszących przeprowadzaniu poszczególnych dowodów i mających znaczenie dla oceny ich mocy i wiarygodności (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 1966 roku, sygn. II CR 423/66, niepubl.; uzasadnienie orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1999 roku, sygn. I PKN 632/98, opubl.: OSNAPiUS 2000/10/382; uzasadnienie orzeczenia Sądu Najwyższego z 11 lipca 2002 roku, sygn. IV CKN 1218/00, niepubl.; uzasadnienie orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2002 roku., sygn. IV CKN 1256/00, niepubl.). Przyjmuje się, że ramy swobodnej oceny dowodów muszą być zakreślone wymaganiami prawa procesowego, doświadczenia życiowego, regułami logicznego myślenia oraz pewnego poziomu świadomości prawnej, według których sąd w sposób bezstronny, racjonalny i wszechstronny rozważa materiał dowodowy jako całość, dokonuje wyboru określonych środków dowodowych i wając ich moc oraz wiarygodność odnosi je do pozostałego materiału dowodowego. Jak trafnie przyjmuje się przy tym w orzecznictwie sądowym, jeżeli z określonego materiału dowodowego sąd wyprowadza wnioski logicznie poprawne i zgodne z doświadczeniem życiowym, to ocena sądu nie narusza reguł swobodnej oceny dowodów (art. 233 § 1 k.p.c.) i musi się ostać, choćby w równym stopniu, na podstawie tego materiału dowodowego, dawały się wysnuć wnioski odmienne. Tylko w przypadku, gdy brak jest logiki w wiązaniu wniosków z zebranymi dowodami lub, gdy wnioskowanie sądu wykracza poza schematy logiki formalnej albo, wbrew zasadom doświadczenia życiowego, nie uwzględnia jednoznacznych praktycznych związków przyczynowo - skutkowych, to przeprowadzona przez sąd ocena dowodów może być skutecznie podważona (tak min. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 27.09.2002 r., II CKN 817/00, LEX nr 56906). Dla skuteczności zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie wystarcza więc stwierdzenie o wadliwości dokonanych ustaleń faktycznych, odwołujące się do stanu faktycznego, który w przekonaniu skarżącego odpowiada rzeczywistości. Konieczne jest tu wskazanie przyczyn dyskwalifikujących postępowanie sądu w tym zakresie. W szczególności skarżący powinien wskazać, jakie kryteria oceny naruszył sąd przy ocenie konkretnych dowodów, uznając brak ich wiarygodności i mocy dowodowej lub niesłusznie im je przyznając (tak Sąd Najwyższy min. w orzeczeniach z dnia: 23 stycznia 2001 r., IV CKN 970/00, LEX nr 52753, 12 kwietnia 2001 r., II CKN 588/99, LEX nr 52347, 10 stycznia 2002 r., II CKN 572/99, LEX nr 53136). Tymczasem pozwana nie wskazała na tego rodzaju uchybienia Sądu I instancji, które mogłyby w jakikolwiek wpłynąć na dokonanych przez Sąd I instancji ustaleń faktycznych.

Celem rozstrzygnięcia wątpliwości podniesionych w apelacji Sąd odwoławczy postanowił odebrać od biegłego ustne wyjaśnienia pisemnych opinii, podczas których biegły przekonująco uzasadnił dotychczas zajmowane stanowisko.

W pierwszej kolejności biegły stanowczo wskazał, że dokonując wyceny nieruchomości zabudowanej nie brał pod uwagę poczynionych na działkę nr (...) nakładów, dokonanych po dacie dokonania darowizny, w szczególności w postaci stolarki okiennej i krokwi. Biegły jedynie omyłkowo w pierwszej opinii nie wskazał jako nakłady okien i krokwi. Tym samym wycena nieruchomości nr 16 uwzględnia stan działki na dzień dokonania darowizny i w tym zakresie biegły nie dopuścił się żadnych uchybień.

Biegły również wyjaśnił przekonująco, że przyjęcie do porównania nieruchomości o charakterze budowlanym dla wyceny działki nr (...), nie miało wpływu na wartość działki. Na dzień dokonania darowizny działka była położona przy drodze, znajdowała się przy niej również infrastruktura techniczna. Biegły wskazał, że dla działki nie był uchwalony plan zagospodarowania przestrzennego, a gmina nie mogłaby odmówić wydania warunków zabudowy. Nadto po uchwaleniu planu zagospodarowania przestrzennego, w którym teren działki oznaczono jako teren zurbanizowany, wartość nieruchomości nie wzrosła. Porównanie działki nr (...) z przeznaczeniem rolnym z działkami o przeznaczeniu budowlanym nie miało więc wpływu na wycenę tej nieruchomości.

Nie mógł wpłynąć na ocenę opinii biegłego także zarzut nieprzyjęcia jako podstawy do porównania danych GUS w zakresie wartości nieruchomości. Biegły posłużył się metodą porównawczą, wybierając do porównania nieruchomości o zbliżonych cechach. Statystyki prowadzone przez GUS natomiast nie uwzględniają, iż cena za jednostkę powierzchni nieruchomości uzależniona jest od wielkości nieruchomości będących przedmiotem obrotu, podczas gdy, zdaniem biegłego, duże nieruchomości (30-50 ha) mają znacznie niższą cenę, niż nieruchomości mniejsze. Zatem bardziej miarodajne jest porównanie nieruchomości o zbliżonym charakterze, w tym o zbliżonej wielkości. Nadto biegły wskazał, że przeprowadził analizę cen nieruchomości po 30 kwietnia 2016 r., tj. nowelizacji ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego i stwierdził, że ograniczenie obrotu nieruchomościami rolnymi nie wpłynęło na średnią cenę transakcyjną nieruchomości. Tym samym przyjęcie do porównania tylko dwóch transakcji dokonanych po tej dacie nie spowodowało wadliwości dokonanej wyceny.

W efekcie stwierdzić należy że opinie biegłego zawierają spójne, logicznie i zgodne z zasadami doświadczenia życiowego wywody i wnioski oparte o całokształt materiału procesowego, zaś kompetencje i kwalifikacje biegłego, z perspektywy których oceniał materiał procesowy także nie budzą żadnych wątpliwości. Brak było więc podstaw do zmiany ustaleń Sądu I instancji w zakresie wyceny spornych nieruchomości.

Za niezasadne uznać należało zarzuty naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim odnosił się on do błędnej oceny pozostałych przeprowadzonych w sprawie dowodów. W istocie zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie spełnia kryteriów koniecznych dla jego podniesienia. Pozwana w apelacji w istocie nie wskazuje na konkretne uchybienia Sądu Okręgowego, które skutkować miałyby dokonaniem błędnych ustaleń faktycznych.

Odnosząc się szczegółowo do zarzutów pozwanej wskazać należy, że pozwana podniosła, iż Sąd dokonał dowolnej oceny źródeł osobowych, odmawiając dania wiary zeznaniom strony pozwanej, a mianowicie męża pozwanej, jej córki, partnera córki i kuzynki z tego powodu, że świadkowie byli powiązani z pozwaną, a nadto mieli zeznawać wewnątrznie sprzecznie i niespójnie. Sąd Apelacyjny podziela twierdzenie pozwanej, że zeznania świadków będącymi osobami bliskimi nie mogą być apriorycznie oceniane jako niewiarygodne. Niemniej przy braku odmiennych dowodów na określoną okoliczność i jednoczesnym zaprzeczeniu strony przeciwnej, zeznania takich świadków muszą być oceniane z dużą ostrożnością, albowiem często determinowane są przez osobisty stosunek zeznającego do określonej strony procesu. Tym samym Sąd Apelacyjny, z uwagi na to, że strona pozwana chciała udowodnić określone okoliczności na podstawie jedynie zeznań wyżej wymienionych świadków, nie zauważa w ocenie dowodów dokonanej przez Sąd I instancji żadnych uchybień. Niemniej wskazać należy, że weryfikacja tak sformułowanego zarzutu jest niemożliwa z tego względu, że pozwana ogólnikowych twierdzeń nie uzupełniła o wskazanie, jakich błędnych ustaleń dokonał Sąd I instancji w wyniku wadliwej, w ocenie pozwanej, oceny dowodów, a jakich ustaleń powinien był dokonać, po przeprowadzeniu prawidłowej oceny dowodów.

Sąd Apelacyjny nie podzielił również zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. poprzez uznanie, że pozwana nie dowiodła utrzymania kosztów utrzymania domu spadkodawczyni w okresie, kiedy zamieszkiwała w nim B. G., w sytuacji, kiedy Sąd wskazał, że koszty utrzymania domu wynosiły ok. 5.000 zł rocznie. Apelująca pomija bowiem, że powyższa okoliczność została powołana jedynie w tym kontekście, że spadkodawczyni z pewnością ponosiła koszty utrzymania nieruchomości, wobec czego nie mogła łożyć dodatkowo na utrzymanie jednego z synów. Nadto Sąd I instancji podkreślił, że powyższa okoliczność została wskazana przez świadków i jedynie orientacyjnie wpłynęła na ocenę możliwości udzielania pomocy synowi przez spadkodawczynię. Nadto wskazać należy, że pozwana nie dowiodła, że spadkodawczyni w całości ponosiła koszty utrzymania nieruchomości, mimo że wspólnie z nią zamieszkiwała córka B. G.. Przeciwnie, zasady doświadczenia życiowego wskazują, że w takiej sytuacji rodzina dzieli między siebie koszty utrzymania nieruchomości, w której zamieszkuje. Tym samym brak było podstaw do uznania, że powódka B. G. w tej formie uzyskała część należnego jej zachowku.

Podobnie Sąd Apelacyjny nie znalazł podstaw, aby zaliczyć na poczet zachowku należnego B. G. kosztów mogących wynikać z opieki spadkodawczyni nad dziećmi powódki. Zwyczajowo bowiem w rodzinach wielopokoleniowych osoby niepracujące zawodowo pomagają nieodpłatnie w opiece nad swoim zstępnymi i nie kwalifikuje się takiej pomocy

jako nieodpłatnego przysporzenia majątkowe. Nadto wskazać należy, że powódka nie przedstawiła dowodów, które pozwoliłyby na ustalenie wymiaru świadczonej pomocy i ewentualnie jej wartości.

Nie mógł wpłynąć na rozstrzygnięcie zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. poprzez wskazanie, że pozwana próbowała dowieść darowizny dokonanej na rzecz K. K. (1), podczas gdy pozwana podnosiła twierdzenia o dokonaniu darowizny na rzecz S. K. (1). Wskazanie przez Sąd I instancji, że zdaniem pozwanej darowizna miała być dokonana na rzecz powoda K. K. (1) była jedynie wynikiem omyłki. Niemniej powyższa okoliczność nie zmienia tego, że pozwana nie zdołała udowodnić, że do dokonania takiej darowizny doszło, co mogłoby wpłynąć na wysokość zachowku należnego S. K. (1).

Sąd Apelacyjny nie znalazł również do uwzględnienia zarzutu pozwanej, iż Sąd I instancji dopuścił się naruszenia art. 1000 § 1 k.c. w zw. z art. 409 k.c. poprzez doliczenie do substratu zachowku kwoty 40.000 zł, odpowiadającej cenie sprzedaży działki nr (...), którą pozwana zbyła przed otwarciem spadku, a środki ze sprzedaży działki zużyła w taki sposób, że w dacie otwarcia spadku nie była już wzbogacona. Strona pozwana nie kwestionuje, że środki ze sprzedaży działki przeznaczyła na remont nieruchomości, co pozwala przyjąć, że w dalszym ciągu pozostaje wzbogacona. Tym samym irrelevantna pozostaje okoliczność, czy pozwana winna była się liczyć z obowiązkiem zwrotu kwoty uzyskanej z tytułu zbycia nieruchomości.

Z uwagi na powyższe Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz S. K. (1) kwotę 48.875 zł, a na rzecz B. G. kwotę 71.875 zł, zmniejszając jednocześnie drugą z rat płatnych na rzecz powodów. W pozostałym zakresie apelację oddalono na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 108 k.p.c., mając na względzie, że powodowie S. K. (1) i B. G. ulegli apelującej jedynie w niewielkim zakresie. W konsekwencji pozwana winna zwrócić powodom poniesione przez nich koszty procesu, na które złożyło wynagrodzenie pełnomocnika powodów, ustalone na podstawie § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. poz. 1800 ze zm.).

W punkcie V wyroku Sąd Apelacyjny postanowił nie obciążać stron kosztami sądowymi powstałymi w postępowaniu apelacyjnym. W przedmiotowej sprawie strona pozwana, która niemalże w całości przegrała postępowanie apelacyjne, zwolniona była od ponoszenia kosztów sądowych w całości. Przedmiotowe zwolnienie nie zostało cofnięte, a tym samym brak było podstaw do obciążania pozwanej kosztami sądowymi (art. 113 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych).

Danuta Jezierska Ryszard Iwankiewicz Agnieszka Sołtyka